

Paweł Ścigaj*

Depolityzacja: przegląd problematyki

Depoliticization: An Overview of the Issues

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: depolityzacja, polityczność, decyzje polityczne, systemy polityczne, sekurytyzacja

Key words: depoliticization, politicization, political decisions, political systems, securitization

Abstrakt: Depolityzacja jest kategorią, która w ostatnich latach jest coraz powszechniej stosowana w analizach politycznych. Jej użycie jest różnorodne i zawsze sygnalizuje refleksję nad ograniczeniem lub zniesieniem politycznego charakteru poszczególnych zjawisk. W artykule omówiono debatę nad zjawiskiem depolityzacji oraz próby jej teoretycznego uchwycenia z uwzględnieniem stanowisk współczesnych teoretyków rozwijających idee Petera Burnhama. Przedstawiono sposoby rozumienia depolityzacji jako zaangażowanie w procesy decyzyjne ciał i ekspertów niepolitycznych, ustanowienie krępujących polityczną wolę procedur, uznanie na gruncie dyskursywnym, że jakaś kwestia nie jest polityczna (np. poprzez sekurytyzację). Efektem tak pojmowanej depolityzacji jest ograniczenie negatywnych skutków błędnych decyzji politycznych poprzez zmniejszenie odpowiedzialności decydentów.

Abstract: Depoliticization is a concept that has become increasingly prevalent in political analyses in recent years. Its application is varied and consistently signals a reflection on the limitation or removal of the political nature of specific phenomena. This article discusses the debate surrounding depoliticization and attempts to capture its theoretical essence,

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6801-2417>; doktor nauk o polityce, adiunkt, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. E-mail: pawel.scigaj@uj.edu.pl.

considering the perspectives of contemporary theorists who build upon the ideas of Peter Burnham. It presents various interpretations of depoliticization, such as the involvement of non-political bodies and experts in decision-making processes, the establishment of procedures that constrain political will, and the discursive recognition that an issue is not political (e.g., through securitization). The effect of this form of depoliticization is the reduction of negative outcomes from faulty political decisions by diminishing the accountability of decision-makers.

Wprowadzenie

Kwestia „polityczności” była w ostatnich dekadach ważnym tematem teoriopolitycznych debat. Dyskutowano o niej zawsze z wielką uwagą, widząc w kategorii polityczności punkt wyjścia dla innych sporów i pokładając w niej nadzieję na delimitację nieobciążonego statycznymi ujęciami polityki pola problemowego politologii¹. Samo przesunięcie nacisku z definiowania polityki na kwestie tego, co polityczne, oparte jest bowiem o antyformalistyczne przekonanie, że wskazanie konkretnych kryteriów nie jest konieczne, a samo pojęcie polityczności lepiej oddaje syndromatyczny, procesualny, relacyjny, polimorficzny, kontekstowy i rozmyty charakter zjawisk politycznych, a także umożliwia badania nad fenomenami pozornie niepolitycznymi lub takimi, które polityczne dopiero się stają².

¹ Zob. np.: Z. Blok, *O polityczności, polityce i politologii*, Poznań 2009; Z. Blok, M. Kołodziejczak, *O statusie i znaczeniu kategorii polityki i polityczności w nauce o polityce*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37; A. Czajowski, L. Sobkowiak, *Polityka i polityczność. Problemy teoretyczne i metodologiczne*, Wrocław 2012; M. Karwat, *Polityczność i upolitycznienie. Metodologiczne ramy analizy*, «Studia Politologiczne» 2010, vol. 17, s. 65; M. Karwat, *O statusie pojęcia „polityczności”*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37, s. 35–36; T. Klementewicz, *Potoczne a teoretyczne pojęcie polityki*, [w:] M. Szyszkowska (red.), *Interpretacje polityki*, Warszawa 1991; T. Klementewicz, *Rozumienie polityki. Zarys metodologii nauki o polityce*, Warszawa 2010; K. Minkner, *Problem polityczności jako metateoretyczne wyzwanie dla politologii*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2014, vol. 43; K. Minkner, *Główne problemy konceptualizacji pojęcia polityczności*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37; K. Minkner, *Konfigurowanie granic gatunkowych a problem polityczności*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2017, vol. 55; J. Nocoń, *Problem granic dyscyplinarnych w nauce o polityce*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2010, vol. 26; M. Ozimek-Hanslik, *Politologia a debata o polityczności. Próba reasumpcji*, [w:] F. Pierchalski, M. Tobiasz, J. Ziółkowski (red.), *Wokół holistycznej interpretacji polityki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi zw. dr. hab. Mirosławowi Karwatowi*, Warszawa 2020, s. 77–84; W. Szewczak, *Odkrywanie polityczności w politologii. Problemy, szanse, wyzwania*, [w:] E. Jurga-Wosik, S. Paczos, R. Rosicki (red.), *W poszukiwaniu polityczności*, Poznań 2014.

² Zob. np.: Z. Blok, *Procesy dewastujące status przedmiotowy politologii w Polsce*, [w:] J. Kor-naś, Ł. Danel, R. Lisiakiewicz (red.), *Dylematy rozwoju systemów politycznych Europy i Azji*,

Rekapitulacja tej złożonej debaty nie jest tu potrzebna. Dość przypomnieć, że punktem wspólnym wielu prób dookreślenia tego, co polityczne, jest przyjęcie perspektywy socjocentrycznej, nacisk kładziony na wzajemne oddziaływania, procesy integracji, dezintegracji i reintegracji grup społecznych, sprzeczności interesów oraz ideologiczne uwikłanie, konflikty oraz sposoby radzenia sobie z nimi przez pozostające w relacjach perswazji i manipulacji, ale i wpływu oraz dominacji, rozmaicie definiowane podmioty polityki³. Dodajmy, że zagadnienia te w literaturze światowej konstituują trzy modele polityczności, to jest antagonistyczne, agonistyczne oraz liberalne⁴.

Uwypuklenie historyczności, relacyjności, zmienności, niestałości i kontekstowości tego, co jest lub może stać się polityczne, jak i wielofunkcyjności i relatywności podmiotów, które w granicach tak pojmowanej polityczności są w stanie podejmować mniej lub bardziej zorganizowane i trwałe działania oraz wywoływać skutki⁵, przekłada się na pytanie o warunki oraz kryteria, w których

Toruń 2020, s. 20; P. Borowiec, *Odmiany teorii ugruntowanej jako metody wyjaśniania i zrozumienia polityki, interdyscyplinarnego przedmiotu badań naukowych*, «Studia Politologiczne» 2017, vol. 46, s. 29–47; M. Karwat, *Syndromatyczny charakter przedmiotu nauki o polityce*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, A. Mirska (red.), *Demokratyczna Polska w globalizującym się świecie*, Warszawa 2009, s. 175–188; M. Karwat, *Polityczność i upolitycznienie...*, s. 65; K. Minkner, *Problem polityczności...*, s. 13; K. Minkner, *Konfigurowanie granic gatunkowych...*, s. 11; F. Pierzchalski, *Polityka jako rozmyty przedmiot badań*, [w:] B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki: tom 4*, Warszawa 2013, s. 35–51; T. Klementewicz, *Politolog w labiryncie paradygmatów – pułapki eklektyzmu*, [w:] B. Krauz-Mozer, P. Ścigał (red.), *Podejścia badawcze i metodologie w nauce o polityce*, Kraków 2013, s. 32–33; R. Rosicki, W. Szewczak, *O przedmiocie badań politologii. Czy możliwa jest ogólna teoria polityki?*, «Studia Polityczne» 2012, vol. 29, s. 37–61; W. Szewczak, *Struktura wiedzy teoretycznej a przedmiot badania politologii*, «Studia Politologiczne» 2017, vol. 46, s. 48–74.

³ Z. Blok, *O polityczności...*, s. 40–41; M. Karwat, *Polityczność i upolitycznienie...*, s. 67–75 oraz 82–84; M. Karwat, *O statusie pojęcia...*, s. 35–36 oraz 46–47; M. Karwat, *O niezbędnym dopełnieniu optyki kratycznej w naukach o polityce*, [w:] S. Sulowski (red.), *Nauki o polityce 2.0. Kontrowersje i konfrontacje*, Warszawa 2018, s. 76; K. Minkner, *Główne problemy konceptualizacji...*, s. 57–68; M. Ozimek-Hanslik, *Politologia a debata o polityczności...*, s. 77–84.

⁴ Ch. Mouffe, *Polityczność. Przewodnik Krytyki Politycznej*, Warszawa 2008; Ch. Mouffe, *Agonistyka. Polityczne myślenie o świecie*, Warszawa 2015; C. Schmit, *Teologia polityczna i inne eseje*, Kraków 2000, s. 191–250; F. Biały, *Koncepcje demokracji agonistycznej*, Poznań 2018; K. Minkner, *Metateoretyczne uwagi do koncepcji polityczności Chantal Mouffe w kontekście jej ideologicznych uwikłań*, «Wrocławskie Studia Politologiczne» 2017, vol. 22; P. Sawczyński, *Polityczność podmiotu. Spór o podmiotowość polityczną w świetle zwrotu językowego*, Kraków 2016; P. Dybel, Sz. Wróbel, *Granice polityczności*, Warszawa 2008.

⁵ P. Borowiec, *Kategorie: podmiot polityki i podmiotowość polityczna jako przedmiot badań polskich teoretyków polityki*, [w:] Z. Blok, A. Stelmach (red.), *Politologia teoretyczna w Polsce: bilans 50-lecia. Wybrane zagadnienia*, Poznań 2023, s. 243–255; D. Draluś, *Podmiotowość i działanie polityczne. Główne tendencje teoretyczne w polskiej politologii*, [w:] *Politologia teoretyczna w Polsce...*, s. 227–242; F. Pierzchalski, *Podmiotowość polityczna w perspektywie indywidualistycznej i holistycznej*, Pułtusk 2009, s. 52–72; M. Karwat, *O kry-*

dane zjawiska przestają być polityczne w tym sensie, że zostają wyłączone spod politycznej deliberacji i/lub procesu decyzyjnego – ulegają *depolityzacji*. I właśnie próba przybliżenia tej kategorii wraz z jej polem problemowym jest celem tego przeglądowego artykułu.

Kilka uwag pojęciowych, a więc dlaczego depolityzacja, a nie depolityczność lub odpolitycznienie?

Pojęcie *depolityzacji* nie jest nowe. Pojawiało się niejednokrotnie w różnych debatach i sporach co najmniej od połowy XX wieku. Jest też pojęciem bliskoznacznym dla kilku kategorii, w tym dla antypolityki⁶, do czego powrócę w podsumowaniu. W największym skrócie oznacza zniesienie lub ograniczenie polityczności pewnych kwestii⁷. Nie wdając się w próby dociekania, kto i kiedy użył go po raz pierwszy, trzeba wskazać, że depolityzacja pojawia się niekiedy jako zwrot retoryczny, ozdobnik językowy, kategoria, która ma barwnie zdać sprawę z tego, że jakąś kwestią przestają się interesować politycy, że jest ona „odpolityczniona” w tym sensie, że przestaje być obiektem „pożądania” polityków, przedmiotem gry interesów i walki o wpływy, że nie przynosi już większych politycznych zysków, profitów, że nie da się jej użyć w politycznych przetargach, a wreszcie, że sami politycy przestają mieć na nią bezpośredni wpływ⁸.

W powyższym znaczeniu odpolitycznienie jest rewersem upolitycznienia, ale nie polityczności. Innymi słowy, o ile upolitycznienie odnosi się do instrumentalnego wykorzystania przez polityków i czerpania korzyści z kontroli zasobów, które są rozłożone w różnych instytucjach, organizacjach, przedsiębiorstwach zależnych bezpośrednio lub pośrednio od państwa, o tyle polityczność związana jest z pojawieniem się sporu czy konfliktu interesów, który sprawia, że zjawisko niewymagające do tej pory namysłu politycznego i decyzji politycznych staje się takie. Odpolitycznienie odniesione do polityczności oznacza więc, jak powiada Grażyna Woroniecka:

teriach podmiotowości politycznej. Remanent pojęciowy, [w:] W. Bulira (red.), *Granice teorii polityki. Świat zachodni w stanie zagrożenia*, Lublin 2018, s. 153–184.

⁶ M. Tobiasz, *Citizens in the “Realm of Anti-Politics”*, «Studia Politologiczne» 2023, vol. 70, s. 107.

⁷ T. Brunila, *Depoliticization of politics and power: Mouffe and the conservative disposition in postfoundational political theory*, «Frontiers in Political Science» 2022, vol. 4, s. 1–15.

⁸ Przykłady tego rodzaju użycia pojęcia odpolitycznienia można znaleźć, na przykład, w: M. Piwowarczyk, A. Keplinger, B. Bartosz, *Zmiany w funkcjonowaniu urzędu administracji publicznej – z perspektywy pracowników*, «Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu» 2012, vol. 249, s. 217–225.

(...) definiowanie wybranych dziedzin działania i zaakcentowanie ich podporządkowania regulacjom o charakterze pozapolitycznym, a zatem przedstawianie ich jako niepodatnych na decyzje polityczne. Retoryka taka zawiera ukryta opozycje: polityczny-objektywny; jej zastosowanie pociąga za sobą przedstawienie sfery „odpolitycznionej” jako podlegającej „objektywnym” regulacjom⁹.

To, co odpolitycznione, nie podlega sporom politycznym i jest kwestią pozbawioną politycznego wymiaru nie dlatego, że jest nieważne, ale dlatego, że nie wymaga politycznych decyzji i traci status kwestii politycznej. Dzieje się tak szczególnie często (do czego wrócę za chwilę), w kontekście wpływu organizacji międzynarodowych i logiki globalnego rynku na procesy społeczno-ekonomiczne oraz w kwestiach bezpieczeństwa narodowego¹⁰. Tego rodzaju odpolitycznianie to w istocie *depolityczność*. Niemniej jednak depolityczność nie jest powszechnie używana w analizach politologicznych. Znacznie częściej można w nich napotkać określeniem *depolityzacji*, które jest także bezpośrednim tłumaczeniem funkcjonującego powszechnie w literaturze anglojęzycznej kategorii *depoliticization*. Nie widząc wyraźnego uzasadnienia dla łamania tradycji nazewnictwa to właśnie tą kategorią będę się dalej posługiwał.

Konteksty depolityzacji w badaniach politologicznych

Pojęcie depolityzacji pojawia się w ostatnich dekadach dość często w różnego rodzaju analizach, choć nie zawsze wiąże się to z przyjęciem jakiegoś stanowiska teoretycznego wobec depolityzacji. Bywa ono stosowane w różnych kontekstach, zawsze wskazując na erozję lub spadek znaczenia danego zjawiska, obszaru, problemu jako kwestii politycznej. Chcąc nieco uporządkować pojawiające się w literaturze przedmiotu sposoby mówienia o depolityzacji, proponuję wyróżnić pięć zasadniczych obszarów, w których pojęcie to się pojawia. Są to: 1) systemy polityczne, 2) procesy polityczne, 3) ideologie, 4) bezpieczeństwo oraz 5) badania naukowe.

1) Gdy idzie o obszar systemów politycznych depolityzacja pojawia się głównie w debacie nad kondycją demokracji. Trudno zaprzeczyć, że jedną z pierwszych prób zastosowania tego pojęcia jako kategorii analitycznej było użycie jej na gruncie teorii demokracji przez Arenda Lijpharta, który rozwa-

⁹ G. Woroniecka, *Działanie polityczne: próba socjologii interpretatywnej*, Warszawa 2001, s. 69.

¹⁰ Zob. np. J. Copley, M.E. Giraudo, *Depoliticizing space: The politics of governing global finance*, «Environment and Planning C: Politics and Space» 2019, vol. 37(3), s. 442–460; M. Wood, *Paradoxical Politics: Emergency, Security and the Depoliticisation of Flooding*, «Political Studies» 2016, vol. 64(3), s. 699–718.

żając złożoność systemów politycznych zwracał uwagę, że da się je podzielić według dwóch kryteriów: struktur społecznych (homogenicznych lub pluralistycznych) oraz zachowań elit (współpracujących [*coalescent*] lub wrogich). W efekcie powstają cztery typy reżimów demokratycznych, z których jeden Lijphart nazywa „zdepolityzowanym” i powiada o nim następująco:

(...) „Zdepolityzowany typ” reprezentuje rodzaj reżimu demokratycznego w stronę którego demokracje zachodnie zdawały się zmierzać na początku lat 60. XX wieku, co stwierdza wielu wybitnych uczonych obserwujących główne wydarzenia polityczne tamtych czasów. Opisany jest on takimi terminami jak „Nowa Europa”, „liberalizm grup interesów” i „demokratyczny Lewiatan”. Ówczesne trendy zdawały się zmierzać w kierunku zmniejszania napięć ideologicznych i religijnych oraz jednoczesnego wzrostu koalescencyjnego podejmowania decyzji¹¹.

Depolityzacja oznacza więc tu sytuację, w której rozwiązania pojawiających się wyzwań i potencjalnych problemów podejmowane są w procesie wielostronnych negocjacji i debat uwzględniających stanowiska stron. Ze względu na wysoki poziom zintegrowania elit oraz relatywnie spójne wzorce zachowań i norm społecznych przy nieobecności silnych podziałów oraz konfliktów interesów polityczne spory w takim systemie praktycznie zamierają, a on sam jest narażony na destabilizację niemal wyłącznie za sprawą potencjalnego wpływu antydemokratycznej opozycji, które może rzucić wyzwanie istnjącemu porządkowi¹².

Obok tego warto przywołać uwagi Philipa Pettita, według którego upolitycznienie pewnych decyzji w demokracjach, które są kluczowe dla zabezpieczenia interesów, polityków i partii (np. procedury wyborcze, ustalanie granic okręgów) powinno zostać ograniczone, a niektóre decyzje powinny zostać odebrane politykom i przekazane instytucjom, organizacjom skupiającym ekspertów, a idąc dalej także opinii publicznej i narodowi jako takiemu. Tym samym Pettit osadza swoje rozważania w teorii demokracji i odnosi kategorię depolityzacji do deliberacji i dążenia do unikania decyzji faworyzujących interesy partykularne (także partyjne) kosztem dobra wspólnego¹³. Dodajmy,

¹¹ A. Lijphart, *Democracy in Plural Societies. A Comparative Exploration*, New Haven–London 1977, s. 106.

¹² Tamże, s. 106–109; zob. także: W. Sokół, M. Kozera, *Specyfika partii chrześcijańsko-demokratycznych państw Unii Europejskiej*, «Roczniki Nauk Społecznych» 2013, vol. 41(2), s. 104.

¹³ P. Pettit, *Depoliticizing Democracy*, «Ratio Juris» 2004, vol. 17(1), s. 55 oraz 60–64. Matthew Flinders i Matt Wood powiadają, że współcześnie można dostrzec szczególne napięcie między hiperdemokracją a hiperdepolityzacją wyrażające się w pewnej sprzeczności między naciskami lobbystów, korporacji i mediów na instytucje publiczne, a erozją odpowiedzialności i delegacją uprawnień przez decydentów politycznych na organy i instytucje pozostające poza ich bezpośrednią kontrolą; M. Flinders, M. Wood, *When Politics Fails: Hyper-Democracy and Hyper-Depoliticization*, «New Political Science» 2015, vol. 37(3), s. 363–381.

że według Bernice Bovenkerk taki model może się dobrze sprawdzić w środowisku, gdzie dominują antagonistyczne relacje i dążenie do realizacji partykularnych interesów, ale w systemach o mniejszym stopniu konfliktowości depolityzacja nie jest szczególnie potrzebna¹⁴.

Depolityzacja w obszarze systemów politycznych może odnosić się też do sytuacji, w której aparat państwa funkcjonuje i trwa pomimo zmian politycznych i bez większego związku z celami wybieralnych polityków. Na przykład, w kontekście amerykańskich rządów depolityzacja bywa definiowana jako pewna niezależność działań administracji federalnej od agendy politycznej i celów politycznych prezydenta USA¹⁵.

2) Depolityzacja stosowana jest także w dyskusji na temat szeroko pojmowanych procesów politycznych, szczególnie w obszernej debacie na temat zmiany wzorów aktywności i partycypacji politycznej, zaangażowania obywatelskiego, poparcia dla partii politycznych. Pojęcie to pozwala uwypuklić rosnący dystans wobec tradycyjnej polityki, apatyczność, bierność, brak zainteresowania polityką obywateli¹⁶, nierzadko związany z kryzysem identyfikacji partyjnej i trudnościami z wyborem reprezentantów¹⁷. Badania europejskiego dyskursu na początku drugiej dekady XXI wieku pokazują, że młodzi obywatele są w nich traktowani z perspektywy zdepolityzowanej, jako nieposiadający politycznych roszczeń i planów¹⁸. Jak powiada Radosław Marzęcki depolityzacja to:

(...) słabnące znaczenie polityki w hierarchii spraw ważnych w życiu młodego człowieka, słabe zainteresowanie i stopień poinformowania o polityce, brak orientacji w zjawiskach i wydarzeniach politycznych, słaba reprezentacja polityki jako tematu konwersacji w relacji z najbliższym otoczeniem, a także brak aktywności o profilu politycznym w strukturze czasu wolnego czy aktywność społeczna skoncentrowana głównie na działalności o niepolitycznym charakterze¹⁹.

Co ważne, wyniki badań polskiego politologa pokazują, iż ledwie do 10% młodych ludzi nie jest w jakimś stopniu zdepolityzowanych²⁰. Według innych

¹⁴ B. Bovenkerk, *Depoliticizing technological decisions?*, [w:] W. Zollitsch, C. Winckler, S. Waiblinger, A. Haslberger (red.), *Sustainable food production and ethics*, Leiden 2007, s. 125–126.

¹⁵ J.E. Michaels, *The President's Call: Executive Leadership from FDR to George Bush*, Pittsburgh 1997, s. 58.

¹⁶ R. Marzęcki, *Depolityzacja jako element stylu życia młodzieży*, «Przegląd Politologiczny» 2015, vol. 1, s. 57–72.

¹⁷ A. Kapciak, *W poszukiwaniu stylu komunikacji politycznej. Między depolityzacją kultury a estetyzacją polityki*, [w:] J. Kurczewska (red.), *Kultura narodowa i polityka*, Warszawa 2000, s. 129.

¹⁸ M. Giugni, M. Grasso, *Talking About Youth: The Depoliticization of Young People in the Public Domain*, «American Behavioral Scientist» 2020, vol. 64(5), s. 591–607.

¹⁹ R. Marzęcki, *Depolityzacja jako element...*, s. 63.

²⁰ Tamże, s. 70.

autorów, depolityzacja to także utrata zainteresowania demokracją i walką polityczną²¹, a nawet brakiem aktywności obywatelskich i utratą wolności politycznej²². Więcej jeszcze, jest ona szczególnym wyrazem politycznej niekompetencji stając się „otwartą bramą” dla populizmu²³. Depolityzacja byłaby tu więc pewnym szczególnym typem postawy, w której rezygnuje się z aktywności politycznej.

W tym obszarze, depolityzacja odnoszona jest niekiedy do braku rywalizacji pomiędzy partiami politycznymi. Wiąże się to nierzadko z pojawieniem się partii karteli i zastąpienia przez nie dotychczasowych form organizacji partyjnych, które w większym stopniu stanowiły odzwierciedlenie rywalizacji interesów wielkich grup społecznych. Tym samym, depolityzacja na gruncie debaty partyjnej manifestuje się w usunięciu z pola polityki kwestii konfliktowych, dominację liberalnej dialogiczności i wypchnięcie tematów kłopotliwych poza dyskurs polityczny²⁴, a także rozmycie różnic między partiami²⁵. Na poziomie polityki i wyborów samorządowych depolityzacja to oderwanie od krajowych problemów politycznych i podziału partyjnego²⁶, czego dobitnym przykładem jest choćby wprowadzenie wyborów bezpośrednich na urząd burmistrza miasta w Bristolu w Wielkiej Brytanii w roku 2012²⁷. Depolityzacja w tym kontekście to tyle, co zmierzch ideowej walki partyjnej.

Z perspektywy procesów politycznych depolityzacja pojawia się szczególnie często na gruncie wskazywania i opisywania mechanizmów przesuwania

²¹ F. Nowicki, *Cztery poziomy krytyki europejskiego uniwersalizmu*, «Nowa Krytyka: czasopiśmo filozoficzne» 2016, vol. 37, s. 50.

²² D. Barnat, *Indywidualizm w filozofii społecznej Charlesa Taylora*, «Diametros» 2009, vol. 20, s. 6.

²³ M. Kowalewski, *Niejednoznaczna odpowiedź miast na populizm i kryzys demokracji*, «Studia Socjologiczne» 2019, vol. 3, s. 61–62.

²⁴ B. Michalak, *Czy grozi nam depolityzacja polityki? Przyczynek do rozważań na temat wizji postpolitycznej*, «Studia Polityczne» 2010, vol. 25, s. 143–144.

²⁵ G. Woroniecka, *Od racjonalnej debaty do politycznej mimetyki: polityka współczesna w świetle teorii socjologicznych*, «Societas/Communitas» 2010, vol. 10(2), s. 84. Nie są to zjawiska zupełnie nowe. Jak pokazują badania partyjnych dyskursów na temat migracji do Wielkiej Brytanii i Francji w latach 60. i 70. XX wieku w obu krajach strony debaty koncentrowały się na propozycjach rozwiązania problemu i zwiększania kontroli sytuacji celowo zmniejszając znaczenie, a nawet ignorując polityczne wyzwania związane z rosnącym rasizmem oraz pogarszającymi się warunkami życia migrantów; G.P. Freeman, *Immigrant Labor and Racial Conflict in Industrial Societies: The French and British Experience, 1945–1975*, Princeton 1979, s. 99–110 oraz 129–130.

²⁶ W. Wojtasik, *Systemowa specyfika wyborów samorządowych w Polsce*, «Roczniki Nauk Społecznych» 2013, vol. 5(41), s. 64; B. Mazurkiewicz, *„Wieczni wójtowie” – zjawisko wielokadencyjności w gminach wiejskich. Analiza wyników wyborów w latach 2002–2014*, «Acta Politica Polonica» 2018, vol. 43(1), s. 78.

²⁷ D. Sweeting, R. Hambleton, *The dynamics of depoliticisation in urban governance: Introducing a directly elected mayor*, «Urban Studies» 2020, vol. 57(5), s. 1068–1086.

kompetencji politycznych do różnego rodzaju niepolitycznych ciał, na przykład grup eksperckich lub organizacji międzynarodowych, czego przykładem dobitnym i dobrze przebadanym jest kwestia działań państw w zakresie zwalczania pandemii COVID-19²⁸ oraz wpływu globalizacji i organizacji międzynarodowych na erozję, zmierzch państwa i polityki demokratycznej²⁹. W tym kontekście depolityzacja dokonuje się niekiedy także poprzez nieoczywiste mechanizmy, na przykład rezygnację z języków narodowych. Jak argumentuje Nils Ringe, ważna dla funkcjonowania Unii Europejskiej dominacja języka angielskiego wraz z powszechnym tłumaczeniem i interpretacją w tym języku opinii wyrażanych w językach krajowych upraszcza, standaryzuje, neutralizuje i depolityzuje poszczególne stanowiska, sprowadzając je do zrozumiałej, ale i technokratycznej mowy wspólnej³⁰.

3) Depolityzacja to także swoiste wyłączenie pewnych idei spod debaty politycznej, co konstytuuje nam trzeci obszar badań nad nią, związany z kwestiami ideologicznymi. Na przykład, Wendy Brown w odniesieniu do dyskusji na temat roli i miejscu tolerancji w społeczeństwie demokratycznych pokazuje, że dzisiaj nie budzi ona już większych wątpliwości, stanowiąc tym samym przykład depolityzacji rozumianej jako swego rodzaju usunięcie zjawiska politycznego ze względu na historyczne przemiany i osłabienie jego konfliktowego charakteru. Taka depolityzacja przyjmuje zazwyczaj dwie postacie, to jest albo jest konsekwencją uznania, iż dana kwestia jest sprawą prywatną, a przez to nie podlega debacie publicznej albo też, że jest ona naturalna w kontekście danej kultury³¹. Depolityzacja może odnosić się także do braku publicznej debaty na jakiś temat oraz jako zapominanie o sporach politycznie istotnych, co widać choćby w debatach na temat ruchów społecznych i sporów politycz-

²⁸ Zob. np. S. Kettell, P. Kerr, *'Guided by the science': (De)politicising the UK government's response to the coronavirus crisis*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2022, vol. 24(1), s. 11–30; R. Ralston, T. Wagner-Rizvi, M.C.I. van Schalkwyk, N. Maani, J. Collin, *The WHO Foundation in global health governance: Depoliticizing corporate philanthropy*, «Social Science & Medicine» 2024, vol. 344, nr art. 116515.

²⁹ J. Staniszkis, *Postkomunizm: próba opisu*, Gdańsk 2001, s. 107–114 oraz 203; S. Kozawa, *Depoliticization of International Dispute Settlement: A Comparison of the Dispute Settlement Provisions of the WTO and the Energy Charter Treaty*, «The Journal of World Investment & Trade» 2002, vol. 3(5), s. 810–811.

³⁰ N. Ringe, *The Language(s) of Politics: Multilingual Policy-Making in the European Union*, Ann Arbor 2022, s. 159 oraz 185–186. Na inne zagadnienie zwraca uwagę Roman Szul, a mianowicie, że współcześnie posiadania odrębnego języka straciło swój narodotwórczy sens i nie przekłada się na kwestie autonomii, suwerenności i państwowości; R. Szul, *Kwestia językowa a kształtowanie się politycznej mapy Europy i świata. Tendencje ogólne i najnowsze zmiany*, «Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica» 2014, vol. 17, s. 56.

³¹ W. Brown, *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*, Princeton 2006, s. 12–24.

nych w XX wieku w Chinach³². Indonezyjska polityka asymilacji Chińczyków w tym kraju jest traktowana jako szczególny sposób depolityzacji problemu warunków życia i funkcjonowania mniejszości chińskiej w Indonezji poprzez usunięcie różnicy etnicznej³³. Ograniczenie możliwości krytyki polityki Izraela wobec muzułmanów poprzez zrównanie roszczeń i działań tych drugich jako antysemitycznych i w zestawieniu z Zagładą, oznacza na dobrą sprawę kres politycznego sporu i delegitymizację wszelkich argumentów³⁴. Idea obywatelstwa w Hongkongu była zdepolityzowana przez samych rządzących, jako że mieszkańców uznawano głównie za agentów ekonomicznych, nie zaś za zdolnych do samodzielności i aktywności politycznej³⁵. W analizie dyskursów depolityzacja jest też pojmowana jako pominięcie informacji kontekstowych, a więc takich, które dotycząc pozycji społecznej, rasy, wieku, pochodzenia, itp. mogą sytuować debatę w politycznym spektrum³⁶.

Idąc dalej tym tropem dodajmy, że depolityzacja jako brak lub ograniczenie pewnych wątków w debacie politycznej pojawia się także w odniesieniu do polityki globalnej. Na przykład, depolityzacja manifestuje się w braku politycznej debaty nad alternatywami dla kapitalizmu i paliw kopalnych³⁷, jak i w powszechnym eko-lęku przed przyszłością i nieuchronną realizację negatywnych scenariuszy, gdy idzie o zmiany klimatyczne³⁸. Ich zatrzymanie wymaga ponadpolitycznej zgody, co w istocie prowadzi do depolityzacji polityki środowiskowej³⁹. W tym obszarze więc, depolityzacja bywa oceniana jako pożądana, jak i planowana w tym sensie, że projektuje się stosowne mechanizmy depolityzacji. Zdaniem Geira Ulfsteina realizacja zobowiązań klimatycznych może być osiągnięta poprzez stworzenie warunków instytucjonalnej niezależności wobec polityki w postaci nowych organów, następnie kluczowa jest niezależność formalna, a więc ustanowienie odpowiednich regulacji prawnych oraz zagwaran-

³² B. Wang, *China in the World: Culture, Politics, and World Vision*, Durham 2022, s. 149–153.

³³ N. Aizawa, *Assimilation, differentiation, and depoliticization: Chinese Indonesians and the ministry of home affairs in Suharto's Indonesia*, [w:] J. Koning, P. Post, M. Dieleman (red.), *Chinese Indonesians and Regime Change*, Leiden 2011, s. 47–64.

³⁴ M. Bobako, *Węzeł palestyński. „Nowy antysemityzm”, islamofobia i pytanie o nie-islamofobiczną Europę*, «Praktyka Teoretyczna» 2017, vol. 4(26), s. 196.

³⁵ L. Wai-Man, *Depoliticization, citizenship and the politics of community in Hong Kong*, [w:] Ch. Kwok-bun, J.W. Walls, D. Hayward (red.), *East-West Identities: Globalization, Localization, and Hybridization*, Leiden 2007, s. 57 oraz 72–73.

³⁶ J. Falkheimer, E-K. Olsson, *Depoliticizing terror: The news framing of the terrorist attacks in Norway, 22 July 2011*, «Media, War & Conflict» 2015, vol. 8(1), s. 82–83.

³⁷ E. Bińczyk, *Utrata przyszłości w epoce antropocenu*, «Stan Rzeczy» 2018, vol. 14, s. 122–124.

³⁸ J. P.L. Davidson, *The politics of eco-anxiety: Anthropocene dread from depoliticisation to repoliticisation*, «The Anthropocene Review» 2024, vol. 11(2), s. 427–441.

³⁹ I.S. Straume, *Depoliticizing Environmental Politics: Sustainable Development in Norway*, [w:] R. Paehlke, D. Torgerson (red.), *Managing Leviathan: Environmental Politics and the Administrative State*, Toronto 2005, s. 192–199.

towanie realizacji określonych procedur, a na końcu stworzenie odpowiednich mechanizmów kontroli i odpowiedzialności takich organów przed ciałami politycznym⁴⁰. Ta ostatnia kwestia nie zmienia jednak faktu, że oddanie polityki klimatycznej w ręce organów niepolitycznych jest depolityzacją. Warto też dodać, że także tworzenie warunków dla szybkiej industrializacji odbywa się niekiedy poprzez depolityzację kwestii środowiskowych właśnie, co pokazują badania nad historią Indii⁴¹. Podsumowując, depolityzacja oznacza tu kres debatowania nad sprawami, nad którymi – jak się sądzi – nie trzeba już dyskutować.

Dodajmy także jeszcze w tym obszarze, że szukając głębszych korzeni depolityzacji Artur Lipski widzi w niej efekt dominacji ideologii końca historii, która przekłada się na apatię i bierność, konsumeryzm i dominację problemów indywidualnych nad problemami kolektywnymi⁴². Depolityzacja to także brak zainteresowania historią, „osuwanie się tożsamości” wskutek braku debaty nad przeszłością, nieobecnością „rywalizacji pamięci”, nacisk na tu i teraz, który pozbawia terażniejszość politycznego znaczenia i sensu⁴³. Nie bez znaczenia jest tu pewnie „duch” naszych czasów. W debatach z zakresu filozofii polityki depolityzacja bywa pojmowana jako neutralizacja stawiająca w centrum technologię⁴⁴, zastąpienie debaty publicznej próbami rozstrzygnięć technicznych⁴⁵, a także oderwanie władzy politycznej od relacji władzy w społeczeństwie lub zredukowanie władzy politycznej do władzy społecznej⁴⁶. W dyskusji na temat też György Lukácsa depolityzacja jawi się jako separacja woli i intelektu, porządku i wartości, które poprzez „neutralność aksjologiczną” i separację badań od ich przedmiotu uniemożliwia zmianę społeczną i politykę⁴⁷.

4) Depolityzacja pojawia się również w kontekście bezpieczeństwa, szczególnie w odniesieniu do procesów sekurytyzacji. Bywa, że depolityzacja i sekurytyzacja pojmowane są jako zjawiska bliskie, by nie powiedzieć, że bliźniacze,

⁴⁰ G. Ulfstein, *Depoliticizing compliance*, [w:] J. Brunnée, M. Doelle, L. Rajamani (red.), *Promoting Compliance in an Evolving Climate Regime*, Cambridge 2011, s. 418.

⁴¹ P. Sutoris, *Educating for the Anthropocene: Schooling and Activism in the Face of Slow Violence*, Cambridge–London 2022, s. 72 oraz 78–79.

⁴² A. Lipski, *O kłopotach teoretyczno-metodologicznego pogranicza w naukach społecznych*, «Problemy Polityki Społecznej» 2013, vol. 22, s. 76.

⁴³ M. Wałdoch, *Bariery konsolidacji demokracji lokalnej: prezentyzm i recentywnizm*, «Świat Idei i Polityki» 2016, vol. 15, s. 82.

⁴⁴ Ł. Święcicki, *Carl Schmitt o państwie jako monopolu polityczności (a nie przemocy)*, «Civitas. Studia z Filozofii Polityki» 2015, vol. 17, s. 169–170.

⁴⁵ A. Barut, *Prawa człowieka – symboliczna podstawa sfery politycznej czy czynnik jej zaniku? Claude’a Leforta polemika z Hannah Arendt*, «Studia Polityczne» 2015, vol. 38, s. 62.

⁴⁶ A. Barut, *Depolityzacja jako źródło rewolucji permanentnej. François Guizota krytyka zaniku polis*, «Studia Polityczne» 2016, vol. 42, s. 30.

⁴⁷ K. Świrek, *Urzeczowienie, fetyszizm i praca intelektualna*, «Stan Rzeczy» 2019, vol. 1(16), s. 48.

co przekłada się na rozwój refleksji teoretycznej i badawczej z uwzględnieniem owego związku. Jak powiada Matthew Wood, depolityzacja nierzadko służy celom bezpieczeństwa, a sekuryzacja wywołuje depolityzujące skutki⁴⁸. Na przykład, walka z terroryzmem islamskim prowadzona przez USA i ich sojuszników jest dobrym przykładem depolityzacji poprzez sekuryzację, a więc poprzez uczynienie ze sprawy kwestii niepoddającej się politycznej debacie ze względu na bezpieczeństwo narodowe i rację stanu⁴⁹. Podobnie zdepolityzowana została dyskusja po zamachu terrorystycznym na wyspie Utøya w Norwegii⁵⁰.

W obszarze refleksji nad bezpieczeństwem depolityzacja pojawia się niekiedy w zaskakujących kontekstach, na przykład jako cecha systemu penitencjarnego określająca relacje wewnętrzne i zewnętrzne⁵¹ lub jako przekonanie, że sprawy ścigania i osądzania przestępców podejmowane w ramach współpracy międzynarodowej powinny być wolne od politycznych nacisków i kontekstów, a więc zdepolityzowane⁵².

5) I wreszcie, ciekawym sposobem myślenia o depolityzacji jest użycie tego pojęcia w kontekście metodologicznym i badawczym. Jak powiada Antoni Sułek przypominając historię restrykcji w zakresie publikowania wyników badań sondażowych w Polsce w latach 90. XX wieku:

Czwartym [wnioskiem – P.Ś.] jest *depolityzacja dyskusji o sondażach*, sprowadzenie jej na grunt faktów i argumentów socjologicznych, prawnych i aksjologicznych. Taka depolityzacja stała się możliwa dzięki temu, że w okresie obowiązywania embarga prawie wszystkie większe partie mogły się przekonać, że ich sukcesy wyborcze były przewidywane przez sondaże, i że sondaże nie „sprzyjają” żadnym wybranym partiom⁵³.

Innymi słowy, po wprowadzeniu przez sejm kontraktowy w wyborach do parlamentu w roku 1991 siedmiodniowego „embarga” na publikowanie wyników badań sondażowych przed głosowaniem, a następnie jego zaostre-

⁴⁸ M. Wood, *Paradoxical Politics...*, s. 712–713.

⁴⁹ P. Popović, T. Puljić, *Perfect Enemy and Forever War: The discourse of the Global War on Terrorism*, [w:] S. Buzar, J-F. Caron (red.), *War on Terror: Reflecting on 20 Years of Policy, Actions, and Violence*, Berlin–Boston 2024, s. 37–38.

⁵⁰ J. Falkheimer, E-K. Olsson, *Depoliticizing terror...*, s. 70–85. Dodajmy, że w polskiej literaturze wzmianki na ten temat związków bezpieczeństwa i depolityzacji można znaleźć w: A. Podraza, *Bezpieczeństwo energetyczne Polski w kontekście neoimperialnej polityki Rosji oraz współpracy europejskiej i transatlantyckiej: Polska jako hub gazowy*, «Sprawy Międzynarodowe» 2020, vol. 1, s. 153.

⁵¹ J. Kotowska, A. Modzelewska, S. Skuza, *Zarządzanie w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej – wyniki badań pilotażowych*, «Resocjalizacja Polska» 2021, vol. 1, s. 286.

⁵² B.S. Brown, *Depoliticizing Individual Criminal Responsibility*, [w:] L.N. Sadat, M.P. Scharf (red.), *The Theory and Practice of International Criminal Law. Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni*, Leiden 2008, s. 125.

⁵³ A. Sułek, *Walka o wolność publikacji wyników sondaży wyborczych w Polsce*, «Przegląd Socjologiczny» 2007, vol. 56(1), s. 29.

niu i wydłużenia do dwunastu dni w ordynacji wyborczej z roku 1993, aż po ostateczne zniesienie restrykcji w roku 2001 w Polsce toczyła się debata nad politycznym uwikłaniem wyników badań sondażowych i ich wykorzystaniem w walce wyborczej oraz możliwością manipulowania nimi. Z czasem uznano, iż wiarygodność sondaży jest na tyle duża, że publikowanie ich wyników nie powinno być „upolitycznione” i dokonała się ich swoista depolityzacja⁵⁴. Myślenie o depolityzacji w kontekście wyników badań naukowych pojawia się również w publikacjach anglojęzycznych. Na przykład, Matthew Flinders i Peter John uważają, że rosnąca profesjonalizacja badań w naukach o polityce może prowadzić do depolityzacji ich wyników w tym sensie, że mogą one stać się ekskluzywne i społecznie oraz politycznie niezrozumiałe⁵⁵. Z drugiej strony, pojawia się niekiedy postulat depolityzacji badań rozumiany jako ograniczenie ich politycznej instrumentalizacji i wykorzystywaniu wyników w sporach politycznych. Uwagi takie zostały zgłoszone, na przykład, na gruncie badań nad rasą⁵⁶. W tym przypadku depolityzacja to tyle, co nieupolitycznianie wyników badań.

W stronę teorii depolityzacji?

Powyższe uwagi oraz zarysowane pole semantyczne pojęcia depolityzacji pozwala wskazać, że jest ono zasadniczo rozproszone, przy czym punktem wspólnym jest to, że depolityzacja zawsze odnosi się do jakiegoś rodzaju braku lub ograniczenia uznanych i zwyczajowych form manifestowania się zjawisk politycznych oraz refleksji nad nimi. Taki też punkt wyjścia mają próby teoretyzowania depolityzacji, które pojawiły się w ostatnich dwóch dekadach, owocując, szczególnie w literaturze anglojęzycznej, ożywioną debatą na warunkami, kryteriami i mechanizmami depolityzacji, szczególnie w odniesieniu do procesów podejmowania decyzji w zakresie polityk zdrowotnej, środowiskowej, ekonomicznej, imigracyjnej i innych jeszcze⁵⁷. Pojęcie to pojawia się także

⁵⁴ Tamże, s. 9–30.

⁵⁵ M. Flinders, P. John, *The Future of Political Science*, «Political Studies Review» 2013, vol. 11(2), s. 224–225.

⁵⁶ N.M. Weidman, *Constructing Scientific Psychology: Karl Lashley's Mind-Brain Debates*, Cambridge 1999, s. 176–186.

⁵⁷ Zob. np. J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood, *Depoliticisation, Post-politics and the Problem of Change*, [w:] J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood (red.), *Comparing Strategies of (De)Politicisation in Europe: Governance, Resistance and Anti-politics*, Cham 2019, s. 3–4; P. Kerr, S. Kettell, *Exploring the political character of decision-making: The BJPIR and the politics of (de)politicization*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2024, s. 1–2, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13691481241269267> (22.01.2025).

w różnego rodzaju analizach i studiach z zakresu stosunków międzynarodowych, *gender studies*, polityki wewnętrznej, zarządzania i ekonomii, historii, polityki środowiskowej, antropologii, studiów nad dyskursami, socjologii, teorii polityki, filozofii i wielu innych, o czym wspominałem powyżej⁵⁸.

Pracą powszechnie uznawaną za przełomową dla badań nad depolityzacją jest artykuł Petera Burnhama z 2001 roku, w którym zmierzył się z pytaniem o warunki podtrzymywania szerokiego poparcia dla rządów socjaldemokratycznych przy jednoczesnym przekonaniu kapitału o stosownej kompetencji w zakresie gospodarki. Burnham mówi o tym następująco:

Głównym argumentem tego artykułu jest to, że w celu poradzenia sobie z tymi problemami rząd Blaira rozwinął szczególną formę rządzenia. Sugeruję, że użytecznym sposobem rozumienia tej strategii rządzenia jest *polityka depolityzacji* (...) Zasadniczo, depolityzacja jako strategia rządzenia to *proces usuwania politycznego charakteru podejmowania decyzji*. Menedżerowie państwowi w wielu przypadkach zachowują kontrolę na odległość nad kluczowymi procesami ekonomicznymi i społecznymi, jednocześnie korzystając z efektów bycia w oddaleniu, jakie niesie ze sobą depolityzacja⁵⁹.

Zdaniem brytyjskiego badacza pod koniec XX wieku dotychczasowy model „zarządzania upolitycznionego” został więc zastąpiony przez model „zarządzania zdepolityzowanego”. Ten pierwszy charakteryzuje się dużym zakresem i możliwościami podejmowania decyzji politycznych przy równie dużej odpowiedzialności za nie. Innymi słowy, rząd kontrolując procesy gospodarcze poprzez odpowiednie kształtowanie polityki monetarnej i finansowej był jednocześnie podatny na niezadowolenie i konsekwencje w postaci wycofania poparcia przez obywateli w przypadku braku sukcesu. Wraz z globalizacją i pojawieniem się ponadnarodowego kapitału zaczęto wdrażać model drugi, w którym przesuwano się kompetencje do podejmowania decyzji w sprawach gospodarczych do organizacji międzynarodowych lub niezależnych politycznie agencji i instytucji. Wiąże się to z procesami proceduralizacji decyzji, ustanawiania jasnych i czytelnych kryteriów ich weryfikacji, prywatyzacji i deregulacji gospodarki, a w konsekwencji pozwala znieść odpowiedzialność za chybotliwe decyzje. Rzecz jasna, skuteczność tak pojmowanej depolityzacji jest związana silnie z jasnością przyjętych regulacji i procedur oraz możliwościami ich komunikacji oraz zrozumienia przez wyborców⁶⁰.

Zainicjowana artykułem Burnhama debata nad depolityzacją stawała się w pierwszej dekadzie XXI wieku coraz bardziej intensywna. Na szczególną

⁵⁸ M. Flinders, J. Buller, *Depoliticisation: Principles, Tactics and Tools*, «British Politics» 2006, vol. 1, s. 293–295.

⁵⁹ P. Burnham, *New Labour and the politics of depoliticization*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2001, vol. 3(2), s. 128–129.

⁶⁰ Tamże, s. 129–135 oraz 144–146; P. Kerr, S. Kettell, *Exploring the political character...*, s. 3.

uwagę zasługuje kilka propozycji, które postaram się pokrótce omówić. Już w 2006 roku Matthew Flinders i Jim Buller doprecyzowali rozumienie depolityzacji wskazując, że może być ona zdefiniowana jako:

(...) zakres narzędzi, mechanizmów i instytucji, za pomocą których politycy mogą próbować przejść do zapośredniczonej relacji rządzenia i/lub próbować przekonać demos, że nie można już dłużej ponosić rozsądnej odpowiedzialności za pewne kwestie, obszary polityczne lub konkretne decyzje⁶¹.

Szukając źródeł depolityzacji Buller oraz Flinders w innym tekście zgodzili się ze stanowiskiem Burnhama, który widział je w rozwoju i reorganizacji międzynarodowego systemu finansowego, choć uzupełnili też jego uwagi o szereg czynników krajowych, w szczególności powojenną dynamikę zmian politycznych zmierzających do objęcia decyzjami politycznymi szeregu kwestii do tej pory nieupolitycznionych⁶².

Co ważne, autorzy zdają się krytycznie spoglądać na samo pojęcie depolityzacji wskazując, że nie zawsze idzie o pozbawienie zjawiska cech polityczności, ale raczej o ściągnięcie sprawy z politycznego afisza. Jest to szalenie istotne, bo sugeruje, iż koncept depolityzacji opiera się na wąskiej i mocno pragmatycznej idei polityczności, jako tego, co jest aktualnie przedmiotem sporu politycznego. Innymi słowy, wiele badaczek i badaczy piszących o depolityzacji nie odnosi się wcale do statusu zjawisk politycznych i procesów oraz kryteriów polityczności, a to oznacza, że przynajmniej część zjawisk określanych mianem zdepolityzowanych nie straciło politycznego potencjału, lecz przestało być obiektem bezpośrednich decyzji politycznych⁶³.

Zdaniem Flindersa i Bullera decyzja o depolityzacji jest upolityczniona, a depolityzacja może być interpretowana jako forma zamaskowanej polityczności, gdzie korzyści płynące z takiego przesunięcia są w istocie polityczne. Do takich korzyści Flinders i Buller zaliczają zmniejszenie odpowiedzialności polityków, zmniejszenie poziomu zaangażowania i przeciążenia polityków oraz uniknięcie negatywnych skutków podejmowanych już „poza” polityką decyzji. W efekcie depolityzacja w tym ujęciu to tyle, co „defensywna technika zarządzania ryzykiem”, która na poziomie makropolitycznym opiera się na przekonaniu, iż jest ona właściwym sposobem kształtowania polityki, na poziomie mezopolitycznym preferuje trzy taktyki postępowania, zaś na poziomie mikropolitycznym znaleźć można ich wdrożenia. Wśród taktyk Flinders i Buller definiują, po pierwsze, ścieżkę instytucjonalną, gdzie decydent polityczny tworzy szerokie

⁶¹ M. Flinders, J. Buller, *Depoliticisation...*, s. 295–296.

⁶² J. Buller, M. Flinders, *The Domestic Origins of Depoliticisation in the Area of British Economic Policy*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2005, vol. 7(4), s. 526–543.

⁶³ M. Flinders, J. Buller, *Depoliticisation...*, s. 296–297.

ramy funkcjonowania dla instytucji tworzonych poza strukturami władzy politycznej i niezależne od polityków, a następnie przekazuje decyzje do nowych podmiotów cieszących się dużym zakresem autonomii (czego przykładem w Wielkiej Brytanii początku XXI wieku było *Police Complaints Commission*). Po drugie, ścieżkę opartą na zasadach (*rule-based*), gdzie decyzje polityczne zastępowane są przez zobiektywizowane i zewnętrzne wobec centrum decyzyjnego procedury, przepisy, regulacje (przykładem jest tu mechanizm kursów walutowych). Po trzecie, ścieżkę kształtowania preferencji, gdzie podejmuje się działania na rzecz stworzenia odpowiedniego wyobrażenia i przekonania zainteresowanych, że problem jest poza wpływem i decyzją polityczną (tu przykładem są argumenty mówiące o zmianach lub rozwiązaniach problemów politycznych, społecznych, ekonomicznych jako uwarunkowanych logiką globalizacji, wolnego rynku, itp.)⁶⁴.

Colin Hay w znanej pracy *Why We Hate Politics* również podjął problem różnych form depolityzacji. Według niego depolityzacja odnosi się do procesu, w ramach którego poszczególne kwestie są przenoszone przez polityków i urzędników do innych sfer, przez co zmienia się ich polityczny status. Brytyjski politolog uważa, że procesy polityczności obejmują przenoszenie spraw ze sfery konieczności do sfery prywatnej, ze sfery prywatnej do sfery publicznej i ze sfery publicznej do sfery państwowej. Przykładem pierwszego będzie zakwestionowanie dotychczasowych sądów, traktowanych jako nieodwoływalne i swoiste przyznanie osobom prawa do decyzji, jak to się dzieje w przypadku zanegowania autorytetowi religii; przykładem drugiego procesu jest podjęcie przez ruchy społeczne trudu edukacji społeczno-politycznej; przykładem trzeciego procesu jest wprowadzenie ustawodawstwa wskutek skutecznego działania grup lobbujących. Tym samym depolityzacja podąża drogą odwrotną, oznaczając przenoszenie spraw ze sfer państwowej do publicznej, publicznej do prywatnej i prywatnej do sfery konieczności. I znów, przykładem pierwszego procesu jest przekazanie uprawnień do decyzji w sprawach finansowych państwa do wyspecjalizowanych organizacji lub instytucji; przykładem drugiego procesu jest uznanie, że dbałość o zdrowie czy emeryturę jest kwestią osobistą; przykładem trzeciego procesu jest stwierdzenie, że uniwersalne procesy rynkowe wyznaczają nieuchronne i bezsporne ścieżki działania⁶⁵. Kilka lat później Hay dookreślił swoje stanowisko wskazując na trzy etapy upolitycznienia i depolityzacji, to jest: zdefiniowania interesu politycznego i przedstawienie go pod dyskusję (*agenda-setting*), podejmowania decyzji, rozstrzygnięć legislacyjnych oraz wdrażania decyzji. Podczas wszystkich etapów obecne jest

⁶⁴ Tamże, s. 298–311.

⁶⁵ C. Hay, *Why We Hate Politics*, Polity Press, Cambridge 2007, s. 78–89.

upolitycznienie dyskursywne, upolitycznienie formalne obejmuje głównie drugi etap, zaś społeczne głównie pierwszy i częściowo drugi⁶⁶.

W bezpośrednim dialogu z koncepcją Hay'a pozostaje większość późniejszych propozycji typologizowania rodzajów depolityzacji. I tak, Wood i Flinders opisują „trzy twarze” depolityzacji odpowiadające przesunięciom między sferami państwową, publiczną i prywatną. Ich zdaniem, kluczowe dla przechodzenia pomiędzy sferami są procesy delegacji, prywatyzacji i odmowy uznania odpowiedzialności. Delegacja odnosi się do polityczności rozumianej jako domena aktywności państwa i przyjmuje postać przekazania organom niewybieralnym przez polityków wybieralnych bezpośredniej kontroli nad decyzjami. Prywatyzacja pojawia się wobec zjawisk politycznych pojmowanych w kategoriach publicznej deliberacji i oznacza – podobnie jak u Hay'a – przeniesienie obowiązku i kontroli do sfery prywatnej. Zrzeczenie się odpowiedzialności natomiast jest możliwe, gdy za sprawą aktów mowy pewne sprawy uznaje się za oczywiste i poza dyskusją widząc tym samym polityczność jako formę działania. W ten sposób depolityzacja pojawia się, odpowiednio, na poziomach rządowym, społecznym i dyskursywnym⁶⁷. Dodajmy, że koncepcja ta w istotny sposób wzmacnia rolę mediów, języka i dyskursów w myśleniu o depolityzacji, albowiem ostatecznie język pełni ważną rolę w procesach depolityzacji na każdym z wyżej wymienionych poziomów⁶⁸.

Warto nadmienić, że Keith Baker przyjmując koncepcję podziału na trzy typy depolityzacji, a więc instytucjonalny (rozstrzygnięcia prawne i organizacyjne), społeczny (zarządzanie opinią publiczną) oraz dyskursywny (argumentacja i język debaty) powiada, że pierwszy z nich jest ściśle związany z liberalno-demokratycznym sposobem rządzenia, albowiem dokonująca się tu reorganizacja podsystemów politycznych jest zasadniczo zgodna z ideami liberalnej demokracji. Drugi z nich odpowiada relacyjnemu stylowi rządzenia, w którym państwo współpracuje z instytucjami i organizacjami społecznymi w realizacji swoich zadań, przy założeniu, że ich decyzje nie podlegają już dyskusji, a przez to pośrednictwo organizacji niepaństwowych jest niezauważalne. I wreszcie, trzeci z nich pojawia się w rządzeniu interaktywnym, gdzie aktem mowy politycy zrzekają się kontroli i odpowiedzialności⁶⁹.

⁶⁶ C. Hay, *Depoliticisation as process, governance as practice: what did the 'first wave' get wrong and do we need a 'second wave' to put it right?*, «Policy and Politics» 2014, vol. 42(2), s. 309.

⁶⁷ M. Wood, M. Flinders, *Rethinking depoliticisation: beyond the governmental*, «Policy & Politics» 2015, vol. 42(2), s. 156–164.

⁶⁸ J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood, *Depoliticisation, Post-politics...*, s. 14–16.

⁶⁹ K. Baker, *Governance, depoliticization, and nuclear power in Britain and the United States*, «Policy Studies» 2022, vol. 43(2), s. 296–311.

Caroline Kuzemko dzieli depolityzację w nieco inny sposób, a mianowicie na depolityzację urynkowaną, technokratyczną oraz niedeliberatywną. Jej zdaniem, pierwsze dwie odpowiadają procesom przenoszenia spraw ze sfery państwowej do publicznej (pierwszy typ depolityzacji według Hay'a), zaś ostatnia odnosi się do trzeciego typu depolityzacji według Hay'a, a więc przenoszeniu spraw ze sfery prywatnej do sfery konieczności⁷⁰. W innej koncepcji Ross Beveridge wyszczególnił trzy „przybliżenia” (*lens*) depolityzacji. Pierwsza z nich przyjmuje definicję polityki skoncentrowaną na kwestiach rządu i państwa, co pozwala widzieć depolityzację w świetle zarządzania i przekształceń instytucji w stronę erozji władzy państwowej. Druga opiera się na definiowaniu polityki jako sfery wyboru i możliwości, co przekładając się na myślenie o depolityzacji jako o zaprzeczeniu i ograniczeniu tych kwestii prowadzi do zmniejszania się aktywności publicznej i wzrostu mechanizmów technokratycznych. Trzecia dookreśla politykę jako narzędzie osiągania konsensusu. Depolityzacja tutaj pojawia się jako zatarcie się różnic, wycofanie się z konfliktów i dominacja jednego rodzaju sposobu rozwiązywania spornych kwestii. W efekcie system staje się głęboko asymetryczny, sam stając się paradoksalnym źródłem trwałego kryzysu, co Beveridge odnajduje choćby w agonistycznej koncepcji polityczności⁷¹.

Punktem wspólnym wszystkich powyższych propozycji jest uznanie, że depolityzacja jest tymczasowa, kontekstowa, relacyjna i w tym sensie także odwracalna. To, co zostało zatem usunięte z obszaru decyzji politycznych może do nich ponownie wrócić za sprawą różnego rodzaju wydarzeń czy też decyzji politycznych liderów⁷². Nie są to jednak procesy ani automatyczne, ani łatwo przewidywalne. Z jednej strony bowiem, jak przypomina Wood analizując regulacje technologii medycznych, obszary raz zdepolityzowane skutecznie opierają się ponownemu upolitycznieniu⁷³. Z drugiej strony, sama depolityzacja może być powstrzymywana i ograniczana przez zainteresowanie polityków, jak to się dzieje za sprawą wzrostu liczby parlamentarnych debat nad bezpieczeństwem. Może być to oznaką, że deficyty informacji i kontroli przyjęły kształt nieakceptowalny politycznie, wywołując procesy repolityzacji⁷⁴.

⁷⁰ C. Kuzemko, *Energy Depoliticisation in the UK: Destroying Political Capacity*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2016, vol. 18(1), s. 107–124.

⁷¹ R. Beveridge, *The (Ontological) Politics in Depoliticisation Debates: Three Lenses on the Decline of the Political*, «Political Studies Review» 2017, vol. 15(4), s. 589–600.

⁷² J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood, *Depoliticisation, Post-politics...*, s. 2–3.

⁷³ M. Wood, *Depoliticisation, Resilience and the Herceptin Post-code Lottery Crisis: Holding Back the Tide*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2015, vol. 17(4), s. 644–664.

⁷⁴ A.W. Neal, *Parliamentary Security Politics as Politicisation by Volume*, «European Review of International Studies» 2018, vol. 5(3), s. 70–93.

Podsumowanie

Rekapitulując dotychczasowe rozważania warto zwrócić uwagę na wielość kontekstów, w których pojawia się pojęcie depolityzacji oraz rosnącą liczbę badań na tym polu, szczególnie w ostatnich dwóch dekadach. Zdaniem Wooda badania nad depolityzacją odbywają się z uwzględnieniem poziomów makro, mezo i mikro, gdzie podejmuje się odpowiednio pytania o przekształcenia współczesnych, liberalnych systemów demokratycznych zwłaszcza w zakresie sfery publicznej, konkretne narzędzia i taktyki depolityzacyjne zmieniające funkcjonowanie instytucji politycznych oraz empiryczne przesłanki procesów depolityzacji. W tym sensie, dyskusja nad depolityzacją toczy się z uwzględnieniem kwestii teoretycznych, konceptualnych i empirycznych⁷⁵.

Buller, Dönmez, Standring oraz Wood widzą to nieco inaczej, wskazując nad dwa zasadnicze nurty refleksji nad depolityzacją. Po pierwsze, sytuują depolityzację w szerszej refleksji nad postpolityką (w powiązaniu z myśleniem antyfundacjonistycznym i antyformalistycznym) podkreślając tym samym, że depolityzacja wpisuje się w ontologiczne i systemowe zmiany odnoszące się do tego, co polityczne⁷⁶. Jako kategoria analityczna jest tu więc ona jednym z wielu pojęć, które mają opisywać nową kondycję polityczną, która nastaje po drugiej wojnie światowej i która ma pozwalać uchwycić historyczność, zmienność, kontekstowość, relacyjność, a nawet przygodność spraw politycznych. Jak anonsowałem wcześniej, nie sposób tu nie podkreślić bliskiego pokrewieństwa z pojęciem antypolityki, które, jak powiada Marcin Tobiasz, często pojawia się w kontekście opisywania takich zjawisk jak alienacja polityczna, kryzys demokracji, postpolityka, populizm i właśnie depolityzacja⁷⁷. Rzecz jasna, złożoność debaty nad antypolityką bez trudu dorównuje zróżnicowaniu dyskusji nad depolityzacją. Kwestia ta zasługuje na osobną pracę i pogłębioną analizę, której tutaj dokonać nie mogę. Próbując więc zasugerować, co różni obie kategorie za użyteczne uważam posłużenie się definicją zaproponowaną przez Wooda, który powiada, że antypolityka to:

(...) spójne układy postaw politycznych i idei (systemów przekonań politycznych) zawierające preferencje dotyczące niezapśredniczonych mechanizmów reprezentacji demokratycznej, uwarunkowane nieufnością do zapśredniczonych form demokratycznej reprezentacji⁷⁸.

⁷⁵ M. Wood, *Politicisation, Depoliticisation and Anti-Politics: Towards a Multilevel Research Agenda*, «Political Studies Review» 2016, vol. 14(4), s. 526–531.

⁷⁶ J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood, *Depoliticisation, Post-politics...*, s. 3–9.

⁷⁷ M. Tobiasz, *Citizens...*, s. 107.

⁷⁸ M. Wood, *The Political Ideas Underpinning Political Distrust: Analysing Four Types of Anti-politics, «Representation»* 2022, vol. 58(1), s. 30.

W takim ujęciu, antypolityka jest formą obywatelskiego sprzeciwu wobec formalnej polityki, zaś depolityzacja jest zbiorem taktyk, które poprzez wyprowadzanie procesów decyzyjnych z obszaru kompetencji wybieralnych polityków może prowadzić do spadku zaufania wobec systemu politycznego.

Rozróżnienie takie jest dyskusyjne, choć wydaje mi się zgodne z dotychczasowymi uwagami, jak i przesuwa nas do drugiego nurtu badań nad depolityzacją, gdzie pojawia się ono jako pojęcie odnoszące się do strategii rządzenia, gdzie celem nadrzędnym jest w istocie ukrycie właściwego procesu decyzyjnego i politycznego. Zapośredniczenie władzy poprzez instytucje i organy politycznie niezależne, proceduralizacja decyzji czy wreszcie dyskursywne strategie wyłączające możliwość podjęcia decyzji ze względu na „wyższe” i „konieczne” procesy zmieniają charakterystykę rządów, znoszą odpowiedzialność polityków i zabezpieczają ich interesy⁷⁹. Pojawia się tu jednak pewien paradoks, albowiem rządzenie poprzez depolityzację ogranicza demokrację i prawa obywateli do kształtowania porządku przez swoich przedstawicieli, a jednocześnie poprawia i podnosi pewną efektywność, wydajność i racjonalność procesu decyzyjnego wpływając tym samym pozytywnie na społeczeństwa⁸⁰.

Dodajmy na zakończenie, że teoria depolityzacji wydaje się mieć istotną lukę. Dotychczasowe badania kładą bowiem nacisk na taktyki, techniki i narzędzia, których efektem jest uznanie danego zjawiska, obiektu, przedmiotu za niepodlegającego debacie politycznej. A tymczasem, warto rozważyć też depolityzację rozumianą jako zmianę statusów aktorów politycznych i pozbawienie ich sprawczości, możliwości komunikowania o swoich interesach oraz bycia podmiotem praw i obowiązków. Dokonywać to się może aktywnie za sprawą odbierania im człowieczeństwa poprzez stosowanie różnych animalizujących, mechanizujących, demonizujących lub innych jeszcze dehumanizujących metafor lub pasywnie, gdy owi aktorzy są pomijani, nierozpoznani czy ignorowani. Ta kwestia również wymaga szerszego spojrzenia, które wykracza poza ramy tego artykułu⁸¹.

⁷⁹ J. Buller, P.E. Dönmez, A. Standring, M. Wood, *Depoliticisation, Post-politics...*, s. 10–18; zob. także: M. Flinders, J. Buller, *Depoliticisation...*, s. 295–297.

⁸⁰ P. Pettit, *Depoliticizing Democracy*, s. 58–64; M. Flinders, M. Wood, *When Politics Fails...*, s. 363–381.

⁸¹ Więcej o tym zob.: P. Ścigaj, *Dehumanizacja i depolityzacja*, «Politeja» 2022, vol. 19(2(77)), s. 87–118.

Bibliografia

- Aizawa N., *Assimilation, differentiation, and depoliticization: Chinese Indonesians and the ministry of home affairs in Suharto's Indonesia*, [w:] J. Koning, P. Post, M. Dieleman (red.), *Chinese Indonesians and Regime Change*, Leiden 2011.
- Baker K., *Governance, depoliticization, and nuclear power in Britain and the United States*, «Policy Studies» 2022, vol. 43(2).
- Barnat D., *Indywidualizm w filozofii społecznej Charlesa Taylora*, «Diametros» 2009, vol. 20.
- Barut A., *Depolityzacja jako źródło rewolucji permanentnej. François Guizota krytyka zaniku polis*, «Studia Polityczne» 2016, vol. 42.
- Barut A., *Prawa człowieka – symboliczna podstawa sfery politycznej czy czynnik jej zaniku? Claude'a Leforta polemika z Hannah Arendt*, «Studia Polityczne» 2015, vol. 38.
- Beveridge R., *The (Ontological) Politics in Depoliticisation Debates: Three Lenses on the Decline of the Political*, «Political Studies Review» 2017, vol. 15(4).
- Biały F., *Koncepcje demokracji agonistycznej*, Poznań 2018.
- Bińczyk E., *Utrata przyszłości w epoce antropocenu*, «Stan Rzeczy» 2018, vol. 14.
- Blok Z., *O polityczności, polityce i politologii*, Poznań 2009.
- Blok Z., *Procesy dewastujące status przedmiotowy politologii w Polsce*, [w:] J. Kornaś, Ł. Danel, R. Lisiakiewicz (red.), *Dylematy rozwoju systemów politycznych Europy i Azji*, Toruń 2020.
- Blok Z., *Kołodziejczak M., O statusie i znaczeniu kategorii polityki i polityczności w nauce o polityce*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37.
- Bobako M., *Węzeł palestyński. „Nowy antysemityzm”, islamofobia i pytanie o nie-islamofobiczną Europę*, «Praktyka Teoretyczna» 2017, vol. 4(26).
- Borowiec P., *Kategorie: podmiot polityki i podmiotowość polityczna jako przedmiot badań polskich teoretyków polityki*, [w:] Z. Blok, A. Stelmach (red.), *Politologia teoretyczna w Polsce: bilans 50-lecia. Wybrane zagadnienia*, Poznań 2023.
- Borowiec P., *Odmiany teorii ugruntowanej jako metody wyjaśniania i zrozumienia polityki, interdyscyplinarnego przedmiotu badań naukowych*, «Studia Politologiczne» 2017, vol. 46.
- Bovenkerk B., *Depoliticizing technological decisions?*, [w:] W. Zollitsch, C. Winckler, S. Waiblinger, A. Haslberger (red.), *Sustainable food production and ethics*, Leiden 2007.
- Brown B.S., *Depoliticizing Individual Criminal Responsibility*, [w:] L.N. Sadat, M.P. Scharf (red.), *The Theory and Practice of International Criminal Law. Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni*, Leiden 2008.
- Brown W., *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*, Princeton 2006.
- Brunila T., *Depoliticization of politics and power: Mouffe and the conservative disposition in postfoundational political theory*, «Frontiers in Political Science» 2022, vol. 4.
- Buller J., Dönmez P.E., Strandring A., Wood M., *Depoliticisation, Post-politics and the Problem of Change*, [w:] J. Buller, P.E. Dönmez, A. Strandring, M. Wood (red.), *Comparing Strategies of (De)Politicisation in Europe: Governance, Resistance and Anti-politics*, Cham 2019.
- Buller J., Flinders M., *The Domestic Origins of Depoliticisation in the Area of British Economic Policy*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2005, vol. 7(4).
- Burnham P., *New Labour and the politics of depoliticization*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2001, vol. 3(2).
- Copley J., Giraudo M.E., *Depoliticizing space: The politics of governing global finance*, «Environment and Planning C: Politics and Space» 2019, vol. 37(3).

- Czajowski A., Sobkowiak L., *Polityka i polityczność. Problemy teoretyczne i metodologiczne*, Wrocław 2012.
- Davidson J.P.L., *The politics of eco-anxiety: Anthropocene dread from depoliticisation to repoliticisation*, «The Anthropocene Review» 2024, vol. 11(2).
- Drałuż D., *Podmiotowość i działanie polityczne. Główne tendencje teoretyczne w polskiej politologii*, [w:] Z. Blok, A. Stelmach (red.), *Politologia teoretyczna w Polsce: bilans 50-lecia. Wybrane zagadnienia*, Poznań 2023.
- Dybel P., Wróbel Sz., *Granice polityczności*, Warszawa 2008.
- Falkheimer J., Olsson E-K., *Depoliticizing terror: The news framing of the terrorist attacks in Norway, 22 July 2011*, «Media, War & Conflict» 2015, vol. 8(1).
- Flinders M., Buller J., *Depoliticisation: Principles, Tactics and Tools*, «British Politics» 2006, vol. 1.
- Flinders M., John P., *The Future of Political Science*, «Political Studies Review» 2013, vol. 11(2).
- Flinders M., Wood M., *When Politics Fails: Hyper-Democracy and Hyper-Depoliticization*, «New Political Science» 2015, vol. 37(3).
- Freeman G.P., *Immigrant Labor and Racial Conflict in Industrial Societies: The French and British Experience, 1945–1975*, Princeton 1979.
- Giugni M., Grasso M., *Talking About Youth: The Depoliticization of Young People in the Public Domain*, «American Behavioral Scientist» 2020, vol. 64(5).
- Hay C., *Depoliticisation as process, governance as practice: what did the 'first wave' get wrong and do we need a 'second wave' to put it right?*, «Policy and Politics» 2014, vol. 42(2).
- Hay C., *Why We Hate Politics*, Polity Press, Cambridge 2007.
- Kapciak A., *W poszukiwaniu stylu komunikacji politycznej. Między depolityzacją kultury a estetyzacją polityki*, [w:] J. Kurczewska (red.), *Kultura narodowa i polityka*, Warszawa 2000.
- Karwat M., *O kryteriach podmiotowości politycznej. Remanent pojęciowy*, [w:] W. Bulira (red.), *Granice teorii polityki. Świat zachodni w stanie zagrożenia*, Lublin 2018.
- Karwat M., *O niezbędnym dopełnieniu optyki kratycznej w naukach o polityce*, [w:] S. Sulowski (red.), *Nauki o polityce 2.0. Kontrowersje i konfrontacje*, Warszawa 2018.
- Karwat M., *O statusie pojęcia „polityczności”*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37.
- Karwat M., *Polityczność i upolitycznienie. Metodologiczne ramy analizy*, «Studia Politologiczne» 2010, vol. 17.
- Karwat M., *Syndromatyczny charakter przedmiotu nauki o polityce*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, A. Mirska (red.), *Demokratyczna Polska w globalizującym się świecie*, Warszawa 2009.
- Kerr P., Kettell S., *Exploring the political character of decision-making: The BJPIR and the politics of (de)politicization*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2024, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13691481241269267> (22.01.2025).
- Kettell S., Kerr P., *'Guided by the science': (De)politicising the UK government's response to the coronavirus crisis*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2022, vol. 24(1).
- Klementewicz T., *Politolog w labiryncie paradygmatów – pułapki eklektyzmu*, [w:] B. Krauz-Mozer, P. Ścigaj (red.), *Podejścia badawcze i metodologie w nauce o polityce*, Kraków 2013.
- Klementewicz T., *Potoczne a teoretyczne pojęcie polityki*, [w:] M. Szyszkowska (red.), *Interpretacje polityki*, Warszawa 1991.
- Klementewicz T., *Rozumienie polityki. Zarys metodologii nauki o polityce*, Warszawa 2010.
- Kotowska J., Modzelewska A., Skuza S., *Zarządzanie w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej – wyniki badań pilotażowych*, «Resocjalizacja Polska» 2021, vol. 1.
- Kowalewski M., *Niejednoznaczna odpowiedź miast na populizm i kryzys demokracji*, «Studia Socjologiczne» 2019, vol. 3.

- Kozawa S., *Depoliticization of International Dispute Settlement: A Comparison of the Dispute Settlement Provisions of the WTO and the Energy Charter Treaty*, «The Journal of World Investment & Trade» 2002, vol. 3(5).
- Kuzemko C., *Energy Depoliticisation in the UK: Destroying Political Capacity*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2016, vol. 18(1).
- Lijphart A., *Democracy in Plural Societies. A Comparative Exploration*, New Haven–London 1977.
- Lipski A., *O kłopotach teoretyczno-metodologicznego pogranicza w naukach społecznych*, «Problemy Polityki Społecznej» 2013, vol. 22.
- Marzęcki R., *Depolityzacja jako element stylu życia młodzieży*, «Przegląd Politologiczny» 2015, vol. 1.
- Mazurkiewicz B., „Wieczni wójtowie” – zjawisko wielokadencyjności w gminach wiejskich. Analiza wyników wyborów w latach 2002–2014, «Acta Politica Polonica» 2018, vol. 43(1).
- Michaels J.E., *The President's Call: Executive Leadership from FDR to George Bush*, Pittsburgh 1997.
- Michalak B., *Czy grozi nam depolityzacja polityki? Przyczynek do rozważań na temat wizji postpolitycznej*, «Studia Polityczne» 2010, vol. 25.
- Minkner K., *Główne problemy konceptualizacji pojęcia polityczności*, «Studia Politologiczne» 2015, vol. 37.
- Minkner K., *Konfigurowanie granic gatunkowych a problem polityczności*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2017, vol. 55.
- Minkner K., *Metateoretyczne uwagi do koncepcji polityczności Chantal Mouffe w kontekście jej ideologicznych uwikłań*, «Wrocławskie Studia Politologiczne» 2017, vol. 22.
- Minkner K., *Problem polityczności jako metateoretyczne wyzwanie dla politologii*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2014, vol. 43.
- Mouffe Ch., *Agonistyka. Polityczne myślenie o świecie*, Warszawa 2015.
- Mouffe Ch., *Polityczność. Przewodnik Krytyki Politycznej*, Warszawa 2008.
- Neal A.W., *Parliamentary Security Politics as Politicisation by Volume*, «European Review of International Studies» 2018, vol. 5(3).
- Nocoń J., *Problem granic dyscyplinarnych w nauce o polityce*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2010, vol. 26.
- Nowicki F., *Cztery poziomy krytyki europejskiego uniwersalizmu*, «Nowa Krytyka: czasopismo filozoficzne» 2016, vol. 37.
- Ozimek-Hanslik M., *Politologia a debata o polityczności. Próba reasumpcji*, [w:] F. Pierzchalski, M. Tobiasz, J. Ziółkowski (red.), *Wokół holistycznej interpretacji polityki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi zw. dr. hab. Mirosławowi Karwatowi*, Warszawa 2020.
- Pettit P., *Depoliticizing Democracy*, «Ratio Juris» 2004, vol. 17(1).
- Pierzchalski F., *Podmiotowość polityczna w perspektywie indywidualistycznej i holistycznej*, Pułtusk 2009.
- Pierzchalski F., *Polityka jako rozmyty przedmiot badań*, [w:] B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki: tom 4*, Warszawa 2013.
- Piowarczyk M., Keplinger A., Bartosz B., *Zmiany w funkcjonowaniu urzędu administracji publicznej – z perspektywy pracowników*, «Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu» 2012, vol. 249.
- Podraza A., *Bezpieczeństwo energetyczne Polski w kontekście neoimperialnej polityki Rosji oraz współpracy europejskiej i transatlantyckiej: Polska jako hub gazowy*, «Sprawy Międzynarodowe» 2020, vol. 1.

- Popović P., Puljić T., *Perfect Enemy and Forever War: The discourse of the Global War on Terrorism*, [w:] S. Buzar, J-F. Caron (red.), *War on Terror: Reflecting on 20 Years of Policy, Actions, and Violence*, Berlin–Boston 2024.
- Ralston R., Wagner-Rizvi T., van Schalkwyk M.Cl., Maani N., Collin J., *The WHO Foundation in global health governance: Depoliticizing corporate philanthropy*, «Social Science & Medicine» 2024, vol. 344, nr art. 116515.
- Ringe N., *The Language(s) of Politics: Multilingual Policy-Making in the European Union*, Ann Arbor 2022.
- Rosicki R., Szewczak W., *O przedmiocie badań politologii. Czy możliwa jest ogólna teoria polityki?*, «Studia Polityczne» 2012, vol. 29.
- Sawczyński P., *Polityczność podmiotu. Spór o podmiotowość polityczną w świetle zwrotu językowego*, Kraków 2016.
- Schmit C., *Teologia polityczna i inne eseje*, Kraków 2000.
- Sokół W., Kozera M., *Specyfika partii chrześcijańsko-demokratycznych państw Unii Europejskiej*, «Roczniki Nauk Społecznych» 2013, vol. 41(2).
- Staniszkis J., *Postkomunizm: próba opisu*, Gdańsk 2001.
- Straume I.S., *Depoliticizing Environmental Politics: Sustainable Development in Norway*, [w:] R. Paehlke, D. Torgerson (red.), *Managing Leviathan: Environmental Politics and the Administrative State*, Toronto 2005.
- Sulek A., *Walka o wolność publikacji wyników sondaży wyborczych w Polsce*, «Przegląd Socjologiczny» 2007, vol. 56(1).
- Sutoris P., *Educating for the Anthropocene: Schooling and Activism in the Face of Slow Violence*, Cambridge–London 2022.
- Sweeting D., Hambleton R., *The dynamics of depoliticisation in urban governance: Introducing a directly elected mayor*, «Urban Studies» 2020, vol. 57(5).
- Szewczak W., *Odkrywanie polityczności w politologii. Problemy, szanse, wyzwania*, [w:] E. Jurga-Wosik, S. Paczos, R. Rosicki (red.), *W poszukiwaniu polityczności*, Poznań 2014.
- Szewczak W., *Struktura wiedzy teoretycznej a przedmiot badania politologii*, «Studia Polityczne» 2017, vol. 46.
- Szul R., *Kwestia językowa a kształtowanie się politycznej mapy Europy i świata. Tendencje ogólne i najnowsze zmiany*, «Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica» 2014, vol. 17.
- Ścigaj P., *Dehumanizacja i depolityzacja*, «Politeja» 2022, vol. 19(2(77)).
- Święcicki Ł., *Carl Schmitt o państwie jako monopolu polityczności (a nie przemocy)*, «Civitas. Studia z Filozofii Polityki» 2015, vol. 17.
- Świrek K., *Urzeczwienie, fetyszizm i praca intelektualna*, «Stan Rzeczy» 2019, vol. 1(16).
- Tobiasz M., *Citizens in the "Realm of Anti-Politics"*, «Studia Politologiczne» 2023, vol. 70.
- Ulfstein G., *Depoliticizing compliance*, [w:] J. Brunnée, M. Doelle, L. Rajamani (red.), *Promoting Compliance in an Evolving Climate Regime*, Cambridge 2011.
- Wai-Man L., *Depoliticization, citizenship and the politics of community in Hong Kong*, [w:] Ch. Kwok-bun, J.W. Walls, D. Hayward (red.), *East-West Identities: Globalization, Localization, and Hybridization*, Leiden 2007.
- Waldoch M., *Bariery konsolidacji demokracji lokalnej: prezentyzm i recentywizm*, «Świat Idei i Polityki» 2016, vol. 15.
- Wang B., *China in the World: Culture, Politics, and World Vision*, Durham 2022.
- Weidman N.M., *Constructing Scientific Psychology: Karl Lashley's Mind-Brain Debates*, Cambridge 1999.

- Wojtasik W., *Systemowa specyfika wyborów samorządowych w Polsce*, «Roczniki Nauk Społecznych» 2013, vol. 5(41).
- Wood M., *Depoliticisation, Resilience and the Herceptin Post-code Lottery Crisis: Holding Back the Tide*, «The British Journal of Politics and International Relations» 2015, vol. 17(4).
- Wood M., *Paradoxical Politics: Emergency, Security and the Depoliticisation of Flooding*, «Political Studies» 2016, vol. 64(3).
- Wood M., *Politicisation, Depoliticisation and Anti-Politics: Towards a Multilevel Research Agenda*, «Political Studies Review» 2016, vol. 14(4).
- Wood M., *The Political Ideas Underpinning Political Distrust: Analysing Four Types of Anti-politics*, «Representation» 2022, vol. 58(1).
- Wood M., Flinders M., *Rethinking depoliticisation: beyond the governmental*, «Policy & Politics» 2015, vol. 42(2).
- Woroniecka G., *Działanie polityczne: próba socjologii interpretatywnej*, Warszawa 2001.
- Woroniecka G., *Od racjonalnej debaty do politycznej mimetyki: polityka współczesna w świetle teorii socjologicznych*, «Societas/Communitas» 2010, vol. 10(2).